

ВІДГУК

*офіційного опонента Різника Вячеслава Володимировича
доктора педагогічних наук, доцента, професора кафедри цифрових
технологій навчання Університету Григорія Сковороди в Переяславі
на дисертаційну роботу Дубинського В.О.
«Формування готовності майбутніх учителів інформатики до розвитку
навичок цифрової безпеки учнів на засадах інформаційного підходу»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 015 Професійна освіта (цифрові технології).*

Актуальність дисертаційної роботи та її зв'язок із науковими дослідженнями. У сучасному цифровому суспільстві питання безпеки в інтернеті стає все більш важливим, особливо для дітей і підлітків, які активно використовують цифрові технології у навчанні та повсякденному житті. Заклад загальної середньої освіти, як один із провідних соціальних інститутів, має відігравати ключову роль у формуванні навичок безпечної поведінки в інформаційному середовищі. Різні дослідження свідчать про низький рівень цифрової грамотності серед українських школярів. Багато учнів не вміють ідентифікувати недостовірну інформацію, не усвідомлюють небезпек, пов'язаних із конфіденційністю даних, і часто стають жертвами маніпуляцій у мережі. Стрімкий розвиток технологій, зокрема соціальних мереж (TikTok, Instagram) та штучного інтелекту (ChatGPT та ін.), провокують складні медіаманіпуляції. З огляду на це особлива відповідальність покладається на вчителів інформатики, які не лише викладають технічні аспекти роботи з комп'ютером, а й мають бути провідниками у сфері цифрової грамотності та безпеки. Проте аналіз практики свідчить про недостатню підготовленість педагогів до системного розвитку таких навичок в учнів, а також про фрагментарність відповідного методичного забезпечення. В умовах зростання кіберзагроз, фейкової інформації, цифрового булінгу та витоку персональних даних виникає

потреба у комплексному підході до підготовки вчителя, що включає як набуття ними теоретичних знань, так і практичних методів навчання для розвитку навичок цифрової безпеки учнів. Актуальність цієї проблеми зумовлена необхідністю захисту інформаційного простору учнів та формування в них відповідального ставлення до цифрової реальності вже з дитинства.

Тема дисертації є складовою частиною теми комплексного дослідження кафедри інформатики Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка «Професійне становлення фахівця в умовах цифрового освітнього середовища» (номер державної реєстрації № 0120U100572).

Нові факти, одержані здобувачем. До наукової новизни слід віднести вперше розроблену, теоретично обґрунтовану та експериментально перевірену модель формування готовності майбутніх учителів інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів на засадах інформаційного підходу; уточнення сутності поняття «готовність учителів інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів» та його структури; розробку діагностувального інструментарію дослідження.

Подані в дисертації результати надають підґрунтя для подальшого розвитку моделей підготовки майбутніх учителів інформатики, уточнюють наукові уявлення про структуру готовності майбутнього вчителя інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів, дозволяють подальшу апробацію і уточнення критеріальних та рівневих ознак готовності майбутніх учителів інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів як їх особистісної якості.

Значення для науки і практики одержаних результатів полягає в готовності до впровадження методичного супроводу авторської моделі, а саме спецкурсу «Цифрова безпека у навчальному середовищі»; діагностичного інструментарію для визначення рівнів готовності майбутніх учителів інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів.

За виявленими в ході дослідження проблемами (розділ 1) і результатами (розділ 3) доцільними є надані рекомендації щодо вдосконалення відповідних освітніх програм. Також результати дослідження можна використовувати вченим та викладачам для імплементації теоретичного і практичного доробку в освітньо-професійні програми підготовки вчителів інформатики, розширення переліку вибіркових дисциплін, розробки програм підвищення кваліфікації вчителів у системі післядипломної освіти, а також здобувачам освіти при написанні кваліфікаційних робіт.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наведені в дослідженні наукові положення, висновки та рекомендації мають високий ступінь наукової обґрунтованості.

Теоретична обґрунтованість обумовлена широкою базою дослідження, яка включає нормативні документи (закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепція НУШ), узагальнення рекомендацій європейських інституцій (UNESCO), підходи до інтерпретації цифрової компетентності у світі (DigCompEU).

Для досягнення мети використано різні методи наукового пізнання: «аналіз, систематизація, узагальнення нормативних та науково методичних джерел – для виявлення стану розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів; термінологічний аналіз – для уточнення сутності поняття «готовність майбутніх учителів інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів» та структурно-логічний аналіз для виділення структури цього поняття і характеристики критеріїв їх сформованості; моделювання – для унаочнення процесу формування готовності майбутніх учителів інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів на засадах інформаційного підходу; педагогічне спостереження за освітнім процесом, анкетування – для виявлення практичного стану розробленості проблеми дослідження; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності формування

готовності майбутніх учителів інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів на засадах інформаційного підходу; методи математичної статистики – для статистичного аналізу результатів експериментальної роботи (методи описової статистики та критерій Стьюдента).

Емпіричні висновки підкріплені даними анкетування вчителів та результатами педагогічного експерименту, до якого були залучені три заклади вищої освіти України (Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, Харківський національний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини).

Тому є підстави стверджувати про високий ступінь обґрунтованості проведеного дослідження.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях. Основні результати проведеного дослідження представлені в 10 публікаціях автора (із них 5 – одноосібні): 3 статті у фахових виданнях України, 1 стаття в закордонному виданні, 5 матеріалів апробаційного характеру, 1 стаття у виданні, що індексується наукометричною базою Scopus.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та оформлення. Досягнення мети дослідження (теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність моделі формування готовності майбутніх учителів інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів на засадах інформаційного підходу) відбувається в ході вирішення п'яти завдань: 1) охарактеризувати цифрові загрози і відповідні навички цифрової безпеки молоді та довести важливість їх розвитку в умовах інформаційного суспільства; 2) оцінити стан розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів; 3) уточнити сутність і структуру готовності майбутніх учителів інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів; 4) розробити і теоретично обґрунтувати модель формування готовності майбутніх учителів інформатики до розвитку навичок цифрової

безпеки учнів на засадах інформаційного підходу; 5) розробити діагностичний інструментарій дослідження та експериментально перевірити ефективність моделі формування готовності майбутніх учителів інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів на засадах інформаційного підходу). Зміст дисертації побудовано відповідно до поставлених завдань.

Перший розділ «Підготовка майбутніх учителів інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів як педагогічна проблема» вирішує перше й друге завдання дослідження. У другому розділі «Теоретичне моделювання процесу формування готовності майбутніх учителів інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів на засадах інформаційного підходу» подане вирішення третього і четвертого завдань дослідження, а в третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності моделі формування готовності майбутніх учителів інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів на засадах інформаційного підходу» описується вирішення останнього, п'ятого завдання дослідження.

Автором вдало представлено різні проблеми підготовки майбутніх учителів інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів, які узагальнено подано на рисунку 1.6 та деталізацію навичок цифрової безпеки учнів, яка подана на сторінках 88-89 дисертації. Вдалим є обґрунтування інформаційного підходу для супроводу експериментального навчання та його увиразнення в авторській моделі на рисунку 2.2. Заслуговує на увагу спецкурс, описаний у дисертації на рівні змісту основних модулів, а також типових завдань та аналізу типових помилок студентів, що доводить усвідомлення науковцем важливості цього дидактичного матеріалу для успішної підготовки майбутніх учителів та формування у них готовності до розвитку навичок цифрової безпеки учнів на засадах інформаційного підходу.

Доречними є рекомендації для розробників освітніх програм підготовки вчителів інформатики та розробників програм підвищення кваліфікації учителів, що надані автором наприкінці 3-го розділу.

Загалом, слід констатувати, що мета і завдання корелюють з представленими результатами, а висновки дослідження відповідають поставленим завданням та доводять досягнення мети.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертації свідчить про дотримання здобувачем загальних вимог МОН України до оформлення дисертації та принципів академічної доброчесності. Дисертант коректно та належно оформив використання цитат та результатів інших дослідників.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючи теоретичне і практичне значення одержаних у дисертації результатів, є окремі зауваження та побажання:

- 1) у тексті роботи не представлено аналіз навчальних програм шкільної інформатики щодо формування/ розвитку навичок цифрової безпеки;
- 2) бачиться доречним аналіз робочих програм з методики навчання інформатики у контексті проблеми дослідження;
- 3) було б доцільним у моделі відобразити всі цифрові засоби, які використано в експериментальному навчанні;
- 4) у розділі 3 (при обґрунтуванні критеріїв) дисертантом проаналізовано можливі показники. Для поведінкового критерію автор звужує їх до чотирьох, проте обирає лише показник «прагнення до професійного розвитку в галузі кібербезпеки». Водночас дослідник не пояснює свій вибір.

Висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер і суттєво не знижують позитивної оцінки рецензованої дисертаційної роботи, яка містить глибокий теоретичний аналіз, методичні напрацювання, є оригінальним самостійним, завершеним дослідженням зі спеціальності 015 Професійна освіта (Цифрові технології). Результати дослідження вирішують поставлені завдання та є новими, теоретично й практично значущими.

Отже, рецензована робота є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке виконане на високому теоретичному рівні з

використанням релевантних методів наукового пізнання. Дисертаційне дослідження В.О. Дубинського «Формування готовності майбутніх учителів інформатики до розвитку навичок цифрової безпеки учнів на засадах інформаційного підходу» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а його автор, Віталій Олегович Дубинський, заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (цифрові технології).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри цифрових технологій навчання
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

ПІДПИС **Вячеслав РІЗНИК**
Засвідчую:
Нач. ВК *Олександр Анатолійович*